

Az Akadémiai Könyvtár repozitóriuma, a REAL bővítése, gyarapítása, fejlesztése

Holl András

Bemutatjuk a REAL – az MTA KIK repozitóriuma – bővülését, technikai fejlesztéseit. Ismertetjük az MTA Open Access határozatával kapcsolatos feladatokat, és a formális minősítés érdekében tett lépéseket, valamint az MTMT-vel kialakult együttműködést.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ repozitóriuma – a REAL – 2009-ben indította meg a teljes szövegű dokumentumok szolgáltatását [1]. Az OTKA kérésére felállított cikk- és projektdokumentáció-gyűjteményt hamarosan egy MTA doktori/kandidátusi disszertációgyűjtemény, majd később egy, az *eBooks on Demand (EOD)* program keretében digitalizált könyvek gyűjteménye követte. Jelenleg a REAL közel 4400, a REAL-d (a disszertációgyűjtemény) pedig közel 500 tételt tartalmaz.

2012-ben a REAL szerverei hardver-bővítéseket kaptak: újabb diszkek állnak rendelkezésre, további évekre biztosítva a tártérületet. Az adatbiztonság növelését szolgálta a szalagos mentőegység beszerzése. Foglalkozunk az *NIIF* által biztosított, felhőalapú, távoli biztonsági tárolás lehetőségének megteremtésével.

Fontos eleme a repozitóriumok működésének az aggregáló szolgáltatásokkal való együttműködés. Az OpenAIRE kompatibilitás az EU-támogatással keletkezett kutatási publikációk tárolását teszi lehetővé [2]. Hazai szinten az MTMT-vel való kompatibilitás megteremtése kívánatos. Az MTMT egyedi azonosítók (DOI, ORCID, pályázati azonosítók) használatán és a SWORD protokoll alkalmazásán túl minőségi követelményeket is támaszt. Az MTMT követelményrendszerének alapjait egy, a repozitóriumok minősítéséről készült tanulmány jelenti [3].

A REAL a *Southamptoni Egyetemen* fejlesztett EPrints szoftvert használja. A szabad forráskódú szoftver alkalmazása nem jelenti azt, hogy ne kellene figyelmet fordítani a kód karbantartására. A szükséges testreszabást, javításokat gyakran ismételt el kell végezni az esetleges verzióváltások után, és a verzióváltások munkát jelentenek a magyar fordítás tekintetében is. A legutóbbi verzióváltást a SWORD protokoll 2.0-ás verziójára való váltás tette szükségessé. Az OpenAire kompatibilitást egy foltozókészlet telepítésével oldottuk meg, és létrehoztuk az ORCID¹ azonosító tárolására szolgáló mezőt.

Az MTMT-vel és az OTKA-val való együttműködést megkönnyítené az egységes tárgyszórendszer használata. A REAL – mint az EPrints-alapú repozitóriumok – a *Library of Congress* osztályozási rendszerét használja, az OTKA EPR az Ortelius². Ez idáig az MTMT-ben tudományterületi beosztás nincsen.

Jelenleg a REAL egy webes felületen keresztül biztosít regisztrációs lehetőséget a felhasználóknak (a doktori és az EOD gyűjtemények esetében nincs lehetőség regisztrációra). Amint azt az NIIF EduID³ azonosítási és engedélyezési rendszerének elterjedtsége megengedi, célszerű lenne ezt a REAL esetében is bevezetni (a repozitórium csak tartalomszolgáltatói szerepkörben működne, azonosító szervezetként nem).

Az MTMT egyik elődjénél – a *Köztestületi Publikációs Adattárnál (KPA)* – lehetőség volt teljes szövegű dokumentumok feltöltésére. Felismerve, hogy ezt a funkciót célszerű a repozitóriumokkal megvalósítani, elindult a KPA-ba évekkal ezelőtt feltöltött anyagok áttöltése a REAL-ba. Csak a tudományos publikációk kerülnek át, becslésünk szerint körülbelül 4000 tétel. Az áttöltés várhatóan 2013 során befejeződik. A publikációk a „*publikus web cím*” linkek segítségével továbbra is elérhetők lesznek az MTMT-ből.

A repozitóriumi feltöltők – kutatók vagy adminisztrátorok – munkáját könnyíti az MTMT-ből indítható repozitóriumi feltöltés lehetőségének megteremtése. A SWORD protokollon alapuló feltöltést az MTMT próbaképpen a REAL-lal valószínűsíti meg, következő lépésben kiterjeszti a többi hazai repozitóriumra, amennyiben azok képesek SWORD 2.0-ás feltöltéseket fogadni.

Nagy jelentőségű a repozitóriumok – és különösen a REAL – szempontjából az MTA Elnökének Open Access határozata⁴. 2013. január elsejétől kötelező a közlésre benyújtott tudományos művek Open Access elérhetőségéről gondoskodni mindazoknak, akiknek a kutatását az MTA támogatja – a kutatóhálózatban vagy a támogatott és Lendület kutatócsoportokban dolgozóknak. A rendelkezés lehetővé teszi az Open Access mindenféle formáját, és a repozitóriumi elhelyezés esetén a nemzetközileg elfogadott tudományterületi repozitóriumok, vagy az egyetemeken működő kutatócsoportok esetében a helyi repozitóriumok használatát – amennyiben rendelkezésre áll ilyen. Mindazoknál a tudományos műveknél viszont, ahol a kiadói jogok nem teszik lehetővé a szabad hozzáférést, a REAL-ban történő elhelyezés kötelező, a hozzáférés korlátozásával.

Az MTA OA határozatának végrehajtása számos feladatot állított a REAL-t működtető könyvtárosok elé. Bár lehetséges a kutatók számára az egyéni feltöltés, az MTA kutatóközpontjaiban, kutatóintézeteiben és a támogatott kutatócsoportoknál REAL adminisztrátorok hálózatát hoztuk létre. Az adminisztrátorok számára oktatást tartottunk, és szakmai anyagokat biztosítunk. A felhasználók számára is számos információs anyag készült az Open Access-ről és a repozitóriumról. A kiadókkal való megegyezés elősegítéséhez szerzői záradékminitát (author addendum) kínálunk a kutatóknak.

Az Open Access rendelkezés megvalósításának támogatására előadókörutat szerveztünk, számos MTA kutatóközpont és

kutatóintézet meglátogatásával. A könyvtár munkatársaitól dedikált e-mail címen lehet REAL feltöltés illetve általános Open Access kérdésekben segítséget kérni⁵. A felhasználókkal való kommunikáció érdekében a REAL webes felületét is felhasználjuk, információkat adunk a várható rendszerkarbantartásokról és verzióváltásokról, a meghirdetett képzésekről.

A legkevésbé látványos munka a repozitórium működtetésében az alkalmazott üzemeltetési eljárások kialakítása és dokumentálása, egységes, optimális eljárásrendszer kialakítása. Egy-egy informatikai vagy könyvtárosi feladatot az EPrints szoftver használata mellett többféleképpen is meg lehet oldani, és a gyakorlat olyan helyzeteket is létrehoz, amelyekre a szoftver és a könyvtárosok nincsenek felkészülve. Mindezek szabályozása, a követendő eljárások dokumentálása fontos feladat.

A repozitóriumok fejlődésében fontos pont, amikor eléri azt a szintet, hogy kísérleti vagy inkubátoros állapotból érett szervezeti egységgé alakuljanak, illetve amikor valamiféle külsőleges minősítési rendszer segítségével vizsgálják meg a megfelelő működésüket. A REAL esetében elindultunk a minősített repozitórium felé vezető úton [4]. A REAL-t üzemeltető könyvtár nevének változása pedig arra mutat, hogy a jövőben az akadémiai közösség részére végzett információs szolgáltatások – melyek közül az egyik a repozitórium – nagyobb hangsúlyt kapnak.

Hivatkozások

1. Open Researcher and Contributor ID, <http://about.orcid.org>
2. A Common European Research Information Format keretében létrehozott ORTELIUS THESAURUS ON HIGHER EDUCATION, <http://cordis.europa.eu/cerif/src/toolkit.htm#subject>
3. <http://www.eduid.hu>
4. 27/2012 (IX.24), <http://real.mtak.hu/eprints/mandate.html>
5. REAL feltöltéssel kapcsolatos kérdésekben: real_help@konyvtar.mta.hu
Open Access kérdések: openaccess@konyvtar.mta.hu

Beérkezett: 2013. III. 20-án.

Holl András az MTA KIK informatikai tanácsadója.

Irodalom

1. HOLL, A.: REAL – az MTA Könyvtárának repozitó-riuma. = TMT, 57. köt. 6. sz. 2010. p. 245-249.
2. HARANGI, G.: Hogyan legyünk OpenAIRE kompatibilisek? NETWORKSHOP 2012. <http://videotorium.hu/hu/recordings/details/4137>
3. HOLL, A. - HARANGI, G. - DRÓTOS, L. - HOFFMANN, Á.: Repozitóriumok minősítése. 2012. https://www.mtmt.hu/system/files/mtak_tamop_repozitoriumok_101_v4c.pdf
4. HOLL, A.: REAL, az MTA Könyvtárának repozitórium – úton a minősített repozitórium felé. NETWORK-SHOP 2012.
5. <http://nws.niif.hu/ncd2012/docs/ehu/049.pdf>

A cikk a következő címen érhető el:

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5761&issue_id=547